

FRAGMENTS
DE
POESIA LLATINA

Joan Gómez Pallarès

Ca'n Gruart (Cassà de la Selva)-Barcelona, 1995-1997

PÒRTIC

Colligite quae superaverunt
fragmenta, ne pereant

Recolliu els fragments que han sobreviscut,
perquè no es perdin

Ioann., 6, 12

Quaeris quemadmodum in secessu, quo iam diu frueris, putem te
studere oportere. Utile in primis, et multi praecipunt, vel ex Graeco in
Latinum vel ex Latino vertere in Graecum. Quo genere exercitationis
proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi,
praeterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur.

Em preguntes com penso que podries disfrutar més intensament del descans del qual ja gaudeixes. Entre les coses més útils, i molts aconsellen de dedicar-s'hi, hi ha la de traduir del grec al llatí o del llatí al grec. Un exercici d'aquest tipus proporciona propietat i brillantor a les paraules, abundància de girs, força a l'explicació i, a més, la possibilitat de trobar paral·lels en l'imitació dels que són millors.

Quint., 10, 5, 2

INTRODUCCIÓ

Aquest petit treball vol ser una contribució al coneixement i difusió d'una realitat de la Literatura del Món Antic: de tot allò que s'escrigué, només ens n'ha arribat una petita part. Poetes llatins coneguts i apreciats pels seus contemporanis van perdre la "vitalitat" i "immortalitat" (non omnis moriar...) que atorguen segles i segles de transmissió i de nous lectors, en mans de l'atzar de la conservació. Cal recollir i fer conèixer aquests textos per no convertir-nos en còmplices d'aquesta destrucció.

Els fragments que hem recollit aquí han estat seleccionats perquè són, pensem, dels més atractius, poèticament parlant i dins del seu gènere, de tot el còrpus de cites recollides i arribades fragmentàriament als nostres dies. Aquestes cites, trossos estudiats i editats amb cura per il·lustres filòlegs, procedeixen dels següents llibres: Edward Courtney, The Fragmentary Latin Poets. Edited with Commentary by, Oxford, 1993; Supplementum Morelianum. Confecerunt Alfonsus Traina-Monica Bini, Bologna, 1986 i els Fragmenta Poetarum Latinorum epicorum et lyricorum praeter Ennium et Lucilium post W. Morel novis curis adhibitis edidit Carolus Buechner. Editionem tertiam auctam curavit Jürgen Blänsdorf, Stuttgart-Leipzig, 1995. Només cal llegir aquest breu elenc bibliogràfic per adonar-nos que és aquest un moment òptim per encarar una tasca com la que ens proposem: mai no havíem disposat de tan bones edicions i comentaris dels poetes llatins fragmentaris com en aquests moments. Fins on hem pogut, els textos que presentem estan ordenats cronològicament per les dates conegudes dels seus autors. Els anònims són al final i també tenen una ordenació cronològica en funció (fins on hem pogut esbrinar-ho) dels referents interns que hi hem identificat. Per poder contextualitzar una mica els fragments, cada autor és introduït per una mínima nota biogràfica (allà on això ha estat possible!) i per un brevíssim comentari sobre la seva obra coneguda. Cada fragment és identificat segons la font de procedència (l'edició que ens dona la base textual de la nostra traducció) i la seva presentació inclou, a més, el títol de l'obra de què procedeix (quan el coneixem!), el text llatí i la traducció en català. Només en aquells casos en què ho hem considerat imprescindible, hem introduït alguna nota aclaridora del text, a peu de pàgina. Els manuals de literatura llatina que hem usat per confeccionar les notes biogràfiques i bibliogràfiques han estat: Michael von Albrecht, Geschichte der römischen Literatur, München, 1994²; M.Schanz-C.Hosius, Geschichte der römischen Literatur, München, 1966-1971; les informacions de Courtney i Blänsdorf també ens han estat molt útils; M.C.Howatson, Diccionario de la literatura clásica, Madrid, 1991

i allà on ha calgut Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, G.Wissowa Hrsg., Stuttgart, 1893 en endavant. En algú moment també hem consultat el llibre clàssic i magnífic d'Henry Bardon, La littérature latine inconnue, Paris, 1952-1956. Per a la transcripció dels noms propis grecs i llatins, hem seguit J.Alberich - M.Ros, La transcripció dels noms propis grecs i llatins, Barcelona, 1993.

Fins on nosaltres coneixem, aquesta és la primera vegada que s'ofereix a l públic una selecció i traducció al català de fragments dispersos de poetes llatins. Esperem que despertin l'interès i la curiositat que les restes d'aquest espectacular naufrag i mereixen.

La traducció dels textos la vam iniciar l'estiu de 1995, en una villa rural anomenada Ca'n Gruart (a mig camí de Cassà de la Selva i Aquae Calidae -Caldes de Malavella-), robant hores a la migdiada (moltes) i a la família (poques). Vam voler conèixer què era aquell otium productiu i camperol que Marcial tant disfrutava a la seva villa de Nomentum. Després, l'hem anat corregint, retocant i ampliant durant 1996 i 1997, tan a Ca'n Gruart com a Barcelona. Els resultats personals d'aquesta feina, que no ha tingut altres objectius que el de passar-nos-ho bé i el de donar a conèixer aquest tipus de "producció," han estat d'allò més satisfactori. Dels resultats de la selecció i de la traducció del llatí al català, tu, lector amic, en tens la paraula.¹

El treball va néixer de l'interès i admiració que em provocà la lectura del llibre d'E.Courtney. Al mestre irlandès, per la influència que els seus escrits han exercit en la meva formació, voldria dedicar-lo en mostra de gratitud.

1

Una primera versió del llibre ha estat llegida, corregida i comentada per Pep Gómez Pallarès. A ell són deguts no pocs encerts del text que ara llegeixes; no passa el mateix amb els errors que encara hi quedin: d'aquests, només nosaltres en som responsables.

CATÀLEG

Apus Claudius Caecus

Api Claudi el Cec és considerat un dels ciutadans romans més significatius del pas del segle III al II a.C., amb una carrera política d'allò més complet: qüestor, edi l curul, censor, cònsul, pretor, dictador, etc., del 316 al 285 (ca.) a.C. Des del punt de vista literari, és conegut i reconegut per la posteritat pels seus reculls (en versos saturnis) de sentències i màximes (Sententiae), tot i que també va escriure sobre qüestions jurídiques.

1. Fragment 2 de Blänsdorf, p.13, de les així anomenades Sententiae

Amicum cum vides, obliviscere miseras,
inimicus si es commentus nec libens aequae.

Quan veus un amic, t'oblides de les desgràcies;
si t'entestes en fer d'enemic, no t'ho passes tan bé.

Cn. Marcius

A aquest Cneu Marci s'atribueixen els anomenats Carmina Marciana compostos per a la inauguració d'uns jocs en honor a Apol.lo el 212 a.C. a Roma. Segons Isidor de Sevilla també va escriure uns Praecepta, als que pertanyeria el fragment que incloem aquí.

2. Fragment 1 de Blänsdorf, p.16, de Praecepta

Postremus dicas, primus taceas.

Ja parlaràs més endavant, primer hauries de callar.

Cn. Naevius

Sense poder ser massa precisos, sí podem dir que Nevi procedia de la Campània i que va néixer cap al 265 a.C. Va lluitar a la primera guerra púnica en el bàndol romà i va debutar com a escriptor de comèdies cap al 235 a.C. D'aquestes en va escriure moltes (entre els títols Colax, Dementes, Tarentilla, etc.) i amb èxit, tant com perquè el catàleg de comediògrafs (traduït en aquest treball sota el número 18) de Volcaci Sedigit el situï en tercer lloc entre els més reconeguts, darrera Estaci i Plaute. També va escriure tragèdies però allò que li ha atorgat el més gran reconeixement va ser la seva obra èpica Bellum Poenicum, en versos saturnis, i que celebrava, en una poesia que no coneixia la partició en llibres, la victòria dels Romans sobre els Cartaginesos a la primera guerra púnica, així com l'origen diví de Roma i la seva fundació. Va morir cap al 201 a.C. i la tradició ens n'ha transmès un epitaf i (fragment número 95 d'aquest treball) que s'ha volgut escrit pel mateix poeta.

3. Fragment 5 de Blänsdorf, p.45, de Belli Punici carmen

Amborum uxores
noctu Troiad exhibant capitibus opertis,
flentes ambae, abeuntes lacrimis cum multis.

Les esposes de tots dos
anaven sortint de Tròia, de nit i amb els caps descoberts,
plorant totes dues, fent camí plenes de llàgrimes.

Quintus Ennius

Va néixer a Rudiae, al sud d'Itàlia, el 239 a.C. i va morir el 169 a.C., a Roma. Les seves cendres van tornar a la terra que el va veure néixer. Va escriure poesi a èpica (Annales), moltes tragèdies (entre les quals Achilles, Andromacha, Eumenides, Hecuba, Iphigenia, Medea, etc.), comèdies de tots tipus (Ambraciae, Pancratiastes, etc.), i altres peces de contingut molt divers, des d'epigrames i sàtires fins a un llibre amb detallades descripcions de queviures (Hedyphagetica).

Enni va ser considerat pels lectors del seu temps i dels segles posteriors com una mena de fundador i "pare" de la literatura llatina.

4. Fragment 6 de Courtney, p.6, de Sota

Tibicina maximo labore
mugit.

El flautista retruny l'instrument
amb gran dedicació.

5. Fragment 11 de Courtney, p.10, de Saturae

Enni poeta, salve, qui mortalibus
versus propinas flammeos medullitus.

Salut, Enni poeta, tu que ofereixes als mortals
versos encesos fins a la medulla.

6. Fragment 18 de Courtney, pp.16-17, de Saturae

Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse;
nam si sese frustrari quem frustra sentit,
qui frustratur is frustrast, si non ille est frustra.

Perquè qui vol enganyar amb gràcia algú,
a qui enganya li diu en va que és enganyat;
perquè qui pensa que està enganyant algú en va,
quan 'enganya' està enganyat, si l'altre no és enganyat.

7. Fragment 20 de Courtney, p.17, de Saturae

Numquam poeter nisi podager.

Només faig poesia quan pateixo gota.²

2

Una altra traducció que no ens resistim a incloure podria ser "Només 'poetejo' quan 'gotejo'".

8. Fragment 23 de Courtney, p.19, de Saturae

Simia quam similis, turpissima bestia, nobis!

El mico, quina bèstia més poc graciosa! Com n'és de semblant a nosaltres!

9. Fragment 31 de Courtney, p.27, de Scipio

Mundus caeli vastus constitit silentio
et Neptunus saevus undis asperis pausam dedit,
sol equis iter repressit unguis volantibus,
constitere amnes perennes, arbores vento vacant.³

La vasta esfera del cel romà immòbil i en silenci
i Neptú, feréstec, deixa reposar les ferotges onades,
el sol modera el pas dels seus cavalls d'unglats voladors,
els rius d'aigües perennes s'han aturat, als arbres no els mou el vent.

10. Fragment 33 de Courtney, p.28, d' Scipio

3

Enni, tot parlant de la figura d'Escipió, descriu el sotmetiment de la natura davant de segons quins fenòmens.

Sparsis hastis longis campus splendet [et] horret.

De llargues llances, aquí i allà, el camp de batalla brilla i tremola.

11. Fragment 40a de Courtney, p.37, d' Epicharmus

Animus cernit, animus audit, reliqua surda et caeca sunt.

L'ànima hi veu, l'ànima hi sent; la resta és ceguesa i fosc.

12. Fragment 43 de Courtney, p.39, d' Epigrammata

Hic est ille situs cui nemo civis neque hostis
quivit pro factis reddere opis pretium.

Aquí reposa aquell a qui ningú, ni ciutadà ni estranger,
no ha sabut recompensar els seus fets.

13. Fragment 45 de Courtney, p.42, d' Epigrammata

Aspicite, o cives, senis Enni imaginis formam.
Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

Contempleu, ciutadans, el retrat del vell Enni.
Ell ha difós els grans fets dels vostres pares.

14. Fragment 46 de Courtney, p.43, d' Epigrammata

Nemo me lacrimis decoret nec funera fletu
faxit. Cur? Volito vivos per ora virum.

Que ningú no m'honori amb llàgrimes ni faci funerals per plorar-me.
I això? Prefereixo volar, viu, en la paraula dels homes.

L.Accius

Nat el 170 a.c. a Pisaurum, arriba a Roma per estudiar gramàtica però sempre es conserva allunyat de tota activitat que no sigui la d'escriure tragèdies (algun altre tipus de gènere va conrear -praetextae i poesia didàctica- però amb una dedicació molt inferior), de les que n'escriu més de trenta. El seu model literari és, fonamentalment, Eurípides. D'entre els títols, destaquen Achilles, Alcestis, Antigona, Phoenissae, Prometheus, etc.). Mor cap al 84 a.C.

15. Fragment 3 de Blänsdorf, p.83, d' Annales (?)

Maxima pars Graium Saturno et maxime Athenae
conficiunt sacra, quae Cronia esse iterantur ab illis,
eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
exercent epulis laeti famulosque procurant
quisque suos, nosterque itidem est mos traditus illinc
iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

La major part de Grecs ofereixen sacrificis, sobretot a Saturn
i a Atenea, que són repetits com a sacrificis dedicats a Cronos,
i celebren aquell dia: al camp i a la ciutat gairebé tothom
prepara àpats plens d'alegria i cadascú s'està pel
seu esclau: aquest nostre costum procedeix d'aquí,
que els esclaus mengin amb els seus amos.

16. Fragment 4 de Blänsdorf, p.83

Fraxinus fixa ferox infensa infinditur ossis.

Obstinada, ferotge, la javelina fendeix els ossos.

Quintus Valerius (Soranus)

Les dades sobre la vida i l'obra de Q.Valeri, en paraules de Ciceró (De or., 3, 43), litteratissimus togatarum omnium, ens són desconegudes. Estava en plena activitat al voltant dels anys 80 a. C., sabem que els problemes d'història literària i gramàtica l'ocupaven i que va escriure versos sobre filosofia natural. Res més.

17. Fragment 2 de Courtney, p.66

Iuppiter omnipotens, regum rerumque deumque
progenitor genetrisque, deum deus, unus et omnes.

Júpiter omnipotent, dels reis i de les coses i dels déus
pare i mare, déu de déus: ets únic i ho ets tot.

Volcacijs Sedigitus

Va néixer cap a finals del segle II a.C. sense que poguem precisar més. És fonamentalment conegut com a autor (i gairebé en podríem dir “editor”) d’una poesia didàctico-crítica en senaris iàmbics, que conté una espècie d’història de la poesia llatina (inlustris in poetica l’anomena Plini el Vell) i que contenia dades sobre la biografia de poetes, sobre la realitat o no de certes atribucions d’obres a determinats autors i sobre crítica literària (valoració d’autors, com infra).

18. Fragment 1 de Blänsdorf, p.102, del Liber de poetis

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
palmam poetae comico cui deferant.
Eum meo iudicio errorem dissolvam tibi,
ut, contra, si quis sentiat, nihil sentiat.
Caecilio palmam Statio do comico.
Plautus secundus facile exuperat ceteros.
Dein Naevius, qui fervet, pretio in tertio.
Si erit, quod quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequetur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octavum optinet,
nono loco esse facile facio Luscius.
Decimum addo causa antiquitatis Ennium.

Veig que n’hi ha molts que discuteixen, sense saber massa què,
sobre a quin poeta còmic han d’atorgar la palma del reconeixement.
Intentaré resoldre’t aquest embolic segons el meu parer,
de manera que si algú hi opina, no ho faci en contra.
Atorgo la palma del màxim reconeixement al còmic Cecili Estaci.

Plaute, en segon lloc, supera amb facilitat tots els altres.
Després Nevi, que ara està de plena actualitat, ocupa el tercer lloc.
Si calgués donar el quart lloc a algú, aquest seria per Licini.
Després de Licini, faig que el segueixi Atili.
En el sisè lloc, segueix a aquests Terenci.
Turpili obté el setè lloc, Tràbea el vuitè.
Fàcilment faig que Lusci sigui en novè lloc.
Per raó de la seva antiguitat, afegeixo Enni com a desè.

Valerius Aedituus

Res no coneixem d'aquest poeta, ni de la vida ni de l'obra. Aulus Gel.li, 19, 9, 10, en parla, en companyia de Porci Licini i Lutaci Càtul, però això només ens porta a la primera meitat del segle I a. C. i a la petjada dels poetes dits preneotèrics.

19. Fragment 1 de Courtney, p.70

Dicere cum conor curam tibi, Pamphila, cordis,
quid mi abs te quaeram, verba labris abeunt,
per pectus manat subito <subido> mihi sudor;
sic tacitus, subidus, dum pudeo, pereo.

Quan miro de dir-te el meu amor, Pàmfila,
i què és el que busco en tu, les paraules fugen dels llavis,
un sobtat suor m'envaeix el pit;
i així, callat, trempat, mentre m'avergonyeixo, em consumeixo.

Quintus Lutatius Catulus

Va néixer cap al 150 a. C., va ser cònsol (amb Màrius) el 102 i es va suïcidar, després de perdre el seu darrer pols polític amb l'antic col.lega de consolat, el 87 a. C. És un dels paradigmes romans d'integrant de l'aristocràcia, polític i soldat en actiu, bon orador a més, que escriu versos parum severi per diletància. És un dels membres il.lustres del "col.legi" dels preneotèrics.

20. Fragment 1 de Courtney, p.70

Aufugit mi animus; credo, ut solet, ad Theotimum
devenit. Sic est; perfugium illud habet.
Quid si non interdixem ne illunc fugitivum
mitteret ad se intro, sed magis eiceret?
Ibimus quaesitum. Verum, ne ipsi teneamur,
formido. Quid ago? Da, Venus, consilium.

Perdo l'enteniment; em penso que, com sol fer, se n'ha anat
a can Teotim. És així: allà hi troba un bon refugi.
I què passaria si no li hagués prohibit que hi anés,
sinó més aviat que en sortís?
Anirem a preguntar-ho. Amb tot, temo que estem ben
atrapats. Què puc fer? Venus, aconsella'm.

21. Fragment 2 de Blänsdorf, p.96

Constiteram exorientem Auroram forte salutans,
cum subito a laeva Roscius exoritur.
Pace mihi liceat, caelestes, dicere vestra:
mortalis visus est pulchrior esse deo.

M'estava jo per casualitat dempeus, donant el bon dia a l'Aurora,
quan de sobte se m'apareix per l'esquerra Rosci.
Permeteu-me, habitants del cel, que ho digui:
aquest mortal em va semblar més hermós que un déu.

Cn.Matius

Només sabem d'ell el que ens explica Varró al De lingua latina, 7, 95: va ser un dels traductors de la Ilíada al llatí i poeta de mimiambes. L'única referència cronològica que tenim la dona la data (cap al 47-45 a. C.) de l'obra de Varró: Maci va escriure abans!

22. Fragment 10 de Courtney, p.102, de Mimiambi

Quapropter edulcare convenit vitam
curasque acerbis sensibus gubernare.

Per això, convé endolcir la vida
i dominar cruels neguits amb els sentits.

23. Fragment 16 de Courtney, p.105, de Mimiambi

Meos hortulos plus sterco quam holero.

Al meu hort, hi femo més que no hi cullo verdura.

Papinius

L'únic que ens parla d'aquest Papini és Varró al seu De lingua latina, 7, 28, però només per introduir un exemple de l'adjectiu cascus i del seu significat. Res no ens diu de la seva obra o vida.

24. Fragment de Courtney, p.109, dels Epigrammata

Ridiculum est cum te Cascam tua dicit amica,
filia Potoni, sesquisenex puerum.
Dic pusum tu illam; sic fiet 'mutua muli',
nam vere pusus tu, tua amica senex.

Sona ridícul quan la teva amiga, la filla del Bevedor,
t'anomena Casca, ella, una vella, i tu, un noieta.
Digues-li tu a ella 'nena'; així succeirà allò d'una mula grata l'altra',
perquè de fet tu ets un noieta i la teva amiga una vella.⁴

4

Cal explicar algunes coses perquè s'entengui aquest epigrama, probablement el primer satíric de la literatura llatina. 1. L'amant fa servir un doble joc quan anomena al jove Casca; ell potser se'n diu realment (hi ha testimonis històrics per aquest cognom), però casca (adjectiu) significa també "vell xacrós": i aquí és aplicat a un jovenet!). 2. Casca du un morfema femení, però és cognom dut per un home, mentre que pusus en du un de masculí i s'aplica a una dona. 3. Es fa servir una vella màxima llatina: "una mula grata l'altra", diu de dos que s'afalaguen mútuament. Pusum és un clar afalac per ella (vella com és!), mentre que cascam també hauria de ser-ho per a ell. 4. Com en tots els epigrames, la solució és al darrer vers: allò que indica masculinitat joventut s'aplica al jovenet (pusus) i el que indica feminitat i vellesa s'aplica a la senyora (casca).

Manilius

D'aquest Manili, escriptor, com Papini, dels primers epigrames satírics de la poesia llatina, en sabem tan poc (i a través de la mateixa font) com de l'anterior poeta.

25. Fragment 1 de Courtney, p.110, dels Epigrammata

Cascum duxisse cascam non mirabile est,
quoniam cariosas conficiebat nuptias

No és estrany que Casc s'hagi casat amb una vella,
perquè estava preparant un casament ben galdós.⁵

5

També en aquest epigrama cal entendre el joc de paraules entre Cascus (cognom real), casca (adjectiu, referit a l'esposa) i cariosus, adjectiu que es pot referir a la vellesa o a qualsevol altra cosa corcada i feta malbé pel pas del temps, per exemple, el casament entre un Cascus i una casca, que no podia ser altra cosa que cariosus.

Sueius

Sueu, probable contemporani de Ciceró, fou el primer poeta romà en escriure dil·lis, Moretum i Pulli, a més de poesia èpica i altres fragments de gènere menys identificable.

26. Fragment 2 de Courtney, p.114, de Pulli

Sic incedunt et [in] labellis morsicatum lusitant.

Així es mouen: juguen i piquen amb els becs aquí i allà.

Laevius

Referències internes dels seus fragments, el situen al voltant del 90 a. C. V a escriure uns Erotopaegnia en, almenys, sis llibres, i diferents poesies aïllades per ò amb títols independents (Adonis, Alcestis, Centauri, Protesilaodamia, Sirenocirca, etc.) i també en tenim restes de Polymetra.

27. Fragment 6 de Courtney, p.122, d' Adonis

Humum humidum pedibus fodit.

Enfonsa els peus en terra humit.

28. Fragment 15 de Courtney, p.132, de Protesilaodamia

Complexa somno corpora operiuntur ac suavi quie dicantur.

Cossos entrelaçats que es donen al son i s'entreguen a un dolç repòs.

29. Fragment 4 de Blänsdorf, p.130, del llibre V d' Erotopaegnia

Te Andromacha per ludum manu
lascivola ac tenellula
capiti meo trepidans, libens,
insolita plexit munera

Andròmaca, per jugar, amb mà
entremaliada i delicada
va trenar pel meu cap, esvalotat,
enardit, insòlits obsequis.

30. Fragment 32 de Courtney, p.143, d'obra incerta

Hac qua sol vagus igneas habenas
inmittit proprius iugatque terrae.

Allà per on el sol fugisser més abriva
les regnes de foc i s'uneix amb la terra.

Marcus Tullius Cicero

Ciceró va néixer a Arpinum el 106 a. C. i va morir a Roma el 43 a. C. Orador i polític decisiu dels mitjans del segle I a. C. (va arribar a les màximes instàncies de l poder executiu romà), és fonamentalment conegut per la seva extensíssima obra en prosa: discursos, tractats i escrits retòrics, obra filosòfica. Ciceró, però, també v a escriure poesia: a més de la seva versió dels Phaenomena d'Arat, en coneixem unes Aratea, algun epigrama, un poema èpic sobre Marius i les poesies autobiogràfiques De temporibus suis i De consulatu suo.

31. Fragment 12 de Courtney, p.172, de De consulatu suo

Cedant arma togae, concedat laurea laudi.

Deixin el seu lloc les armes a la toga, deixi'l també el llorer a la lloança.

M. Furius Bibaculus

Furi Bibàcul va néixer a Cremona cap al 83 a. C. No sabem quan morí, per ò amb probabilitat va veure Octavià establert en el poder absolut (després de la batalla d'Actium, el 31 a. C.) Va escriure poesia de to iàmbic i uns Annales Belli Gallici. Pertany al grup de poetes relacionats amb Catul i anomenats neotèrics.

32. Fragment 1 de Courtney, p.192

Siquis forte mei domum Catonis,
depictas nimio assulas et illos
custodis videt hortulos Priapi,
miratur quibus ille disciplinis
tantam sit sapientiam assecutus,
quem tres cauliculi, selibra farris,
racemi duo tegula sub una
ad summam prope nutriant senectam.

Si per atzar algú veu la casa del meu
estimat Cató, les seves runes pintades de vermell
i aquells jardins que tenen Príap per guardià,
es preguntarà amb admiració com ha pogut
adquirir tanta saviesa,
qui amb tres petites cols, mitja lliura de farinetes
i dos gotims de raïm sota d'una teula
ja en té prou per alimentar la seva darrera vellesa.

33. Fragment 8 de Courtney, p. 195-196, d' Annales Belli Gallici

Ille gravi subito devictus volnere habenas
misit equi lapsusque in humum defluxit et armis
reddidit aeratis sonitum.

Ell, abatut per una sobtada, greu ferida, abandonà
les regnes del cavall i, caigut a terra, es deixà anar
i lliurà el darrer so dels seus bronzes.⁶

34. Fragment 9 de Courtney, p.196, d' Annales Belli Gallici

Mitemque rigat per pectora somnum.

I penetra el dolç son la seva còrpora.

35. Fragment 15 de Courtney, p.197, d' Annales Belli Gallici

Iuppiter hibernas cana nive conspuit Alpes.

6

Es refereix, probablement, a l'armadura que duia.

Esquitxa Júpter amb blanca neu els Alps hiemals.

C.Licinius Calvus

Licini Calvus va néixer el 28 de maig de l'any 82 a. C. i va morir al voltant de l'any 47 a. C. Especialment conegut per la seva militància política contra Cèsar (amb qui, finalment, es va reconciliar) i per la seva qualitat oratòria, la seva poesia el situa (un més!) entre el grup de "còmplices" de Catul. El seu poema més conegut és lo. Com a curiositat, sabem també que va escriure un tractat sobre l'ús i noms de les fonts d'aigua freda.

36. Fragment 9 de Courtney, p.205, d' lo

A virgo infelix, herbis pasceris amaris.

Donzella desventurada, pasturaràs herbes amargues.

37. Fragment 10 de Courtney, p.205, d' lo

Mens mea, dira sibi praedicens omnia, vecors.

Enteniment meu, trastocat per haver previst tot allò que li havia de succeir.

38. Fragment 13 de Courtney, p.206, d' lo

Sol quoque perpetuos meminit requiescere cursos.

El sol també es recorda de reposar del seu córrer sense fi.

39. Fragment 18 de Blänsdorf, p.215, d' Epigrammata

Magnus, quem metuunt homines, digito caput uno
scalpit; quid credas hunc sibi velle? Virum.

Magne, a qui tothom tem, li pessigolleja el cap
amb un dit. Què et sembla que en deu voler? El sexe. ⁷

7

L'epigrama parla de Pompeu Magne, sovint acusat d'efeminat, com el seu rival i enemic, Juli Cèsar.

C. Helvius Cinna

No sabem quan va néixer (potser cap al 90 a.C.?). Procedia de Brixia (Brescia). Sabem, però, quan i com va morir: durant els funerals de Juli Cèsar, el 44 a. C., linxat per la multitud enfurismada perquè el va confondre amb L. Cornelius Cinna, un dels enemics de Cèsar. Autor de poesia lírica i epigramàtica, la seva Zmyrna fou admirada pels seus contemporanis. Era un altre dels bons amics de Catul.

40. Fragment 6 de Courtney, p.218, de Zmyrna

Te matutinus flentem conspexit Eous
et flentem paulo vidit post Hesperus idem.

L'estel del Matí t'ha trobat plorant i, més tard,
l'estel del Vespre t'hi ha tornat a veure.

Q.Cornificius

Figura de certa relevància política durant la part final de la vida de Juli Cèsar, fou qüestor el 48 a.C., pretor potser el 45 a.C. i promagistrat a l'Àfrica vetus del 44 al 42 a.C. Fou conegut fonamentalment com a orador (d'estil aticista) i com a poeta (Cat. 38 i Ov., Tr., 2, 436 ens en parlen). Va morir el 41 a.C.

41. Fragment 3 de Blänsdorf, p.225

Ut folia, quae frugibus arboreis tegmina gignuntur.

Com les fulles que neixen per vestir els arbres fruiters.

P.Terentius Varro Atacinus

Publi Terenci Varró, segons la crònica de Sant Jeroni, va néixer el 82 a. C. en un lloc proper al riu Atax, a la Gàl.lia Narbonesa i, segons es desprèn de l'anàlisi interna dels seus fragments, va morir cap al 32 a. C. Autor prolífic, només va escriure en hexàmetres i a pesar del que les restes de la seva obra amatòria indiquen (un a seva estimada, Leucàdia, hi és present, amb nom fals), no va tenir cap contacte directe amb els neotèrics. Els seus interessos van ser diversos: poesia èpica sobre una campanya de Cèsar (Bellum Sequanicum), una traducció de les Argonàutiques d'Apol·loni de Rodes (Argonauticae), versions d'Arat (Ephemeris?), un poema geogràfic (Chorographia), sàtires i elegies.

42. Fragment 2 de Courtney, p.238, de Bellum Sequanicum

Semianimesque micant oculi lucemque requirunt.

Espurnegen els seus ulls, moribunds, i busquen la llum.

43. Fragment 13 de Courtney, p.244, d' Ephemeris?

Nubes si ut vellera lanae constabunt.

Com si els núvols haguessin de ser fets de flocs de llana.

44. Fragment 14 de Courtney, p.244, d' Ephemeris?

Tum liceat pelagi volucres tardaeque paludis
cernere inexpletas studio certare lavandi
et velut insolitum pennis infundere rorem;
aut arguta lacus circumvolitavit hirundo

* * * * *

et bos suspiciens caelum (mirabile visu)
naribus aerium patulis decerpsit odorem,
nec tenuis formica cavis non evehit ova.

Llavors t'hauria estat possible veure ocells del mar i
d'altres de l'estany fangonós, barallar-se, impacients, per una mica d'aigua;
i hauries pogut veure com recollien la poc habitual rosada amb les plomes,
o com l'oreneta de crits aguts volava al voltant de la llacuna.

* * * * *

i el bou, mirant el cel (increïble visió!), ha recollit
l'olor que du l'aire amb narius ben oberts,
i la menuda formiga no s'ha endut els ous dels caus.

45. Fragment 8 de Bländsdorf, p.233, del llib. III d' Argonautae

Desierant latrare canes urbesque silebant:
omnia noctis erant placida composta quiete.

Havien deixat de bordar els gossos i les ciutats callaven:
la nit estava tranquila, dominada per una quietut serena.

46. Fragment 24a de Blänsdorf, p.240, d' Epigramma

Marmoreo Licinus tumulo iacet at Cato parvo,
Pompeius nullo: credimus esse deos?

Licí reposa en un bon túmul de marbre, però Cató ho fa en un de petit,
Pompeu no té ni túmul: és que ens creiem que som déus?

P.Vergilius Maro (?)

Tot i que molt probablement Virgili no va escriure el seu epitafi, la seva tradició biogràfica relaciona insistentment alguns d'aquests textos amb el poeta de Màntua. Un dels epitafis és dedicat a un home anomenat Ballista; l'altre, és el text que, suposadament, hauria d'haver coronat la tomba de Virgili a Nàpols: ossa eius (i.e. Vergilii) Neapolim translata sunt tumuloque condita...in quo distichon fecit (i.e. Vergilius) tale.⁸

47. Fragment 2 de Courtney, p.257

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope; cecini pascua, rura, duces.

Màntua m'engendrà, els Calabresos em van fascinar, ara
em té Partènope; he cantat les pastures, els camps, els herois.

8

Així ho explica Donat: "Els seus ossos van ser transportats a Nàpols enterrats en el túmul...pel qual va escriure aquest díptic".

C.Cornelius Gallus

Corneli Gal va néixer el 69 a. C. a Forum Iulium (Fréjus) i va tenir una activa vida política i militar com a home de confiança d'Octavià, primer com a confiscador de terres al nord d'Itàlia pels veterans de les seves campanyes (aquí sorgeix el seu contacte i, després, amistat amb Virgili), més endavant com a prefecte d'Egipte. En aquesta terra, després d'una campanya militar amb èxit, li arribà l'enemistat de l'Príncep i, amb ella, la mort: es va suïcidar el 26 a. C.

Com a poeta, és conegut (i molt admirat en el seu temps) per haver escrit quatre llibres de poesies d'amor (precursors de la posterior elegia de Propèrci i Tibul), dedicats a Licoris (nom fals de Cytheris).

48. Fragment 2 de Courtney, p.263

Tristia nequit[ia...]a, Lycori, tua.
Fata mihi, Caesar, tum erunt mea dulcia quom tu
maxima Romanae pars eris historiae,
postque tuum reditum multorum templa deorum
fixa legam spoils deivitoria tueis.
]...tandem fecerunt c[ar]mina Musae
quae possem domina deicere digna mea.
]atur idem tibi, non ego, Visce,
].....], Kato, iudice te vereor

Per culpa de la teva maldat, Licoris, coses tristes...
Els fets, Cèsar, seran llavors els meus moments de dolçor,
quan tu esdevindràs la part més important de la història de Roma
i, després del teu retorn, llegiré les inscripcions fixades als temples de
molts déus, que seran més rics gràcies als teus botins.
]...finalment van inspirar les Muses poesies que jo pogués

considerar dignes de la meva estimada.

]...ell mateix a tu, no jo, Visc,

].....]sent-ne tu el jutge, Cató, ja temo.

L.Varius Rufus

Tot i que no en tenim dades del naixement i de la mort, sí coneixem alguns detalls interessants de la seva biografia: era un dels amics íntims de Virgili i va ser ell qui va presentar Horaci a Mecenas. També havia de tenir molt bona relació amb August, perquè, quan va morir Virgili, Vari fou un dels editors de la pòstuma Eneida, per encàrrec directe del Príncep. Aquest fet, junt amb la tragèdia que va escriure (Thyestes), comparable segons els seus contemporanis amb la qualitat de les millors tragèdies gregues, el va fer molt conegut de ls seus posteriors. A més del Thyestes, va escriure poesia èpica en honor de Juli Cèsar i d'August i un poema, també èpic, titulat De morte.

49. Fragment 4 de Courtney, p.273, de De morte

Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem,
si veteris potuit cervae deprendere lustra,
saevit in absentem et circum vestigia latrans
aethera per nitidum tenues sectatur odores;
non amnes illam medii, non ardua tardant,
perdita nec serae meminit decedere nocti.

Com la gossa de Gortínia, que travessa la vall obaga
quan ha pogut sorprendre el cau de la vella cèrvola,
s'enfurisma davant la seva absència i, bordant al voltant de les petjades,
segueix el seu fràgil rastre per l'aire immaculat;
els rierols que troba no l'endarrereixen, tampoc les dificultats,
i, temerària, no s'adona que ja ha caigut la nit.

C. Maecenas

De família d'origen etrusc, C.Mece nas va néixer un 13 d'abril entre el 74 i el 64 a. C. i sempre fou, gairebé fins a la seva mort, una de les persones de més confiança d'August, de qui es convertí en una mena de "conseller" de cultura. La seva fortuna li permeté exercir tasques de protecció entre els principals escriptors del seu temps : L.Vari, C.Melís, Domici Mars, Properci i, entre els primers, Virgili i Horaci. Sobre tot aquest darrer es va convertir en el seu alter ego i el va apreciar i estimar com a cap altre. Va morir l'any 8 a. C., poc després que morís Horaci, i van ser enterrats l'un al costat de l'altre. D'ell en tenim conservats fragments de poesia de resson s paradoxalment catulians i notícies d'altres obres en prosa: un Prometheus, un Symposion, uns diàlegs i una In Octaviam.

50. Fragment 1 de Courtney, p.276

Ingeritur fumans calido cum farre catinus.

La safata, plena a vessar de farinetes calentes, fumeja.

51. Fragment 3 de Courtney, p.277

Ni te visceribus meis, Horati,
plus iam diligo, tu tu>m sodalem
tnimio† videas strigiosiore.

Si no t'estimés més que a les meves vísceres, Horaci, tu trobaries el teu company més afluït que un pobre ase.⁹

52. Fragment 4 de Courtney, p.278

Debilem facito manu, debilem pede coxo,
tuber adstrue gibberum, lubricos quate dentes;
vita dum superest, benest. Hanc mihi, vel acuta
si sedeam cruce, sustine.

Fes-li malbé la mà, deixa-li coix el peu,
afegeix-li una gepa prominent, parteix-li les brutes dents;
mentre hi hagi vida, tot va bé; ara, si em toca seure sobre una
creu esmolada, ja me la pots curar tu (la ferida?).

53. Fragment 8 de Courtney, p.280

Nec tumulum curo; sepelit natura relictos.

I no em preocupo per la tomba; la natura enterra els que ens han deixat.

9

El problema del passatge corromput sembla que s'hagi de resoldre entenent que enimio amaga la transmissió original d'un hinnulus, diminutiu d'hinnus, "ase".

Versus Pupio attributi

Es tracta d'uns versos atribuïts al tragediògraf, del que només tenim notícia a través d'Horaci (epist., 1, 1, 67) i que sabem que va viure cap al finald el segle I d.C.

54. Fragment de Blänsdorf, p.110

Flebunt amici et bene noti mortem meam:
nam populus in me vivo lacrimavit satis.

Els amics i coneguts ploraran la meva mort
perquè el públic ja "m'ha" plorat prou mentre vivia.¹⁰

10

El sentit de l'afirmació atribuïda a Pupi és quees dedicava a escriure tragèdies lacrimògenes en vida. Per això el públic ja havia plorat prou coses seves.

C.Octavianus

Gai Octavià (August a partir del 27 a. C.), va néixer el 23 de setembre de l'any 63 a. C. i va morir el 19 d'agost del 14 d. C. El primer "emperador" de Roma, de la biografia del qual no cal dir aquí massa res (per molt coneguda, pen sem), també va ser temptat, sembla, per la Musa Pedestre de l'epigrama. Els fets que recorda la poesia que recollim, pertanyen al final de l'any 41 a. C., quan Octavià no havia encara aconseguit el poder absolut, després de la derrota de Marc Antoni i Cleopatra.

55. Fragment únic de G.Octavià, de Courtney, p.282

Quod futuit Glaphyran Antonius, hanc mihi poenam
Fulvia constituit, se quoque uti futuam.
Fulviam ego ut futuam? Quid si me Manius oret
pedicem, faciam? Non, puto, si sapiam.
'Aut futue aut pugnemus' ait. Quid quod mihi vita
carior est ipsa mentula? Signa canant!

Perquè Antoni ha cardat amb Glàfira, Fúlvia ha decidit
castigar-me i que jo cardí amb ella.
Jo he de cardar amb Fúlvia? I què passaria si Mani em demanava
que el dés pel cul? Ho faria? Penso que no, si tingués enteniment.
'O cardes o lluitem' diu. Però què passa si trio la vida abans
que el penis mateix? Que els presagis se'm revelin!

Numitorius

Virgili va tenir una gran massa d'admiradors, però també alguns crítics, que imitaven i es mofaven dels seus versos. Entre ells, aquest Numitori, de qui no sabem res, i la seva "paròdia bucòlica".

56. Fragment 1 de Courtney, p.284

Tityre, si toga calda tibi est, quo 'tegmine fagi'?

Títir, si vas calent sota la toga, de què et servirà una 'ombra de faig'?

Verrius

Aquest fragment és atribuït a M.Verrius Flaccus, Verri Flac, el mestre més conegut i perseguit (és a dir, contractat) dels temps d'August (tutor dels seus néts). Va morir cap al 14 d. C. És conegut per tres coses: va fer escriure un calendari a la seva ciutat nadiua de Preneste (Fasti Praenestini); premiava el bon aprenentatge dels seus deixebles amb valuosos llibres antics; va escriure un De verborum significatu, un treball lexicogràfic que recollia contextos dels valors de les paraules dels primers autors republicans.

57. Fragment únic, de Courtney, p.291

Blanditusque labor molli curabitur arte.

Una pena suportable es cura amb un medicament lleuger.

Aemilius Macer

El poeta, nascut a Verona, va morir a Àsia (no tenim més precisions) cap al 16 a. C. Era amic de Virgili i també de Tibul i és conegut per haver escrit en hexàmetres una obra que tenia els ocells com a protagonistes (Ornithogonia) i una altra dedicada a les serps (Theriaka).

Fragment 4 de Courtney, p.294, d' Ornithogonia¹¹

58. Isid., 12, 7, 19

Cycnus in auspiciis semper laetissimus ales;
hunc optant nautae quia se non mergit in undis.

El cigne és un ocell considerat de molt bona fortuna en els auspicis;
els mariners el busquen perquè mai no s'enfonsa entre les onades.

58 bis. Serv., ad Aen., 1, 393

Cycnus in auguriis nautis gratissimus ales;
hunc optant semper quia numquam mergitur undis.

El cigne és un ocell molt desitjat pels mariners en els auguris.

11

La curiositat nostra per aquest fragment ve del fet que té dues versions diferents, l'ua transmesa per Sant Isidor, l'altra per Servi. Reproduïm les dues.

El busquen perquè mai no s'enfonsa entre les onades.

Domitius Marsus

És un poeta de qui, a pesar de la seva fama, tenim molt poques dades: potser va formar part del cercle de Mecenas i va morir abans que Ovidi marxés cap a l'exili (8 d. C.). És lloat per Marcial com a poeta epigramàtic (les seves poesies satíriques les va publicar amb el nom de Cicuta), però també va escriure una poesia èpica (Amazonis), unes Fabellae i un tractat en prosa (De urbanitate).

59. Fragment 1 de Courtney, pp.300-301, de Cicuta

Omnia cum Bavio communia frater habebat,
unanimi fratres sicut habere solent,
rura domum nummos at<que> omnia; denique, ut aiunt,
corporibus geminis spiritus unus erat.
Sed postquam alterius mulier <sibi> concubitus <ire>
non vult, deposuit alter amicitiam.
[et] omnia tunc ira, tunc omnia lite soluta,
<et> nova regna duos accipiunt <dominos>.

Bavi compartia totes les coses amb el seu germà,
tal com solen fer tots els germans,
els camps, la casa, els diners: tot; al cap i a la fi, i com se sol dir,
un únic esperit niuava en dos cossos bessons.
Però quan la dona de l'altre no va voler anar al llit amb ell,
s'acabà l'amistat. El desacord
governà llavors tots els seus afers, tot acabava en discussions,
i nous dominis van acabar acollint dos nous senyors.

60. Fragment 7 de Courtney, p.303, de Fabellae

Te quoque Vergilio comitem non aequa, Tibulle,
mors iuvenem campos misit ad Elysios,
ne foret aut elegis molles qui fleret amores
aut caneret forti regia bella pede.

També a tu, Tibul, la mort, que no és justa,
t'envià jove als Camps Elisis, amb Virgili,
no fos que algú seguís plorant tendres amors amb elegíacs,
o cantés guerres de reis amb vers poderós.

61. Fragment de Traina-Bini, p.26

Ante omnes alias felix tamen hoc ego dicor,
sive hominem peperit femina sive deum.

Amb tot, puc dir que sóc una dona feliç, per damunt de les altres,
tant si he parit un mortal, com si he parit un déu.

P.Ovidius Naso

Ovidi Nasó va néixer a Sulmona (sudest de Roma, als Abruzzi) el 20 de març de l'any 43 a. C. Fill d'un cavaller, va dedicar els seus primers esforços a l'aprenentatge de la retòrica i a l'activitat política, que abandonà aviat, però, per dedicar-se exclusivament a la poesia. Conegut de Virgili i Horaci, la seva amistat més profunda l'uní a Tibul i al cercle de Messala. Això, a més del caràcter i contingut d'alguna de les seves obres, l'anà distancià d'August i el seu cercle d'influència, fins arribar a un punt de trencament total que el portà, l'any 8 d. C. a agafar, condemnat, el camí de l'exili. A Tomis (Mar Negre), s'hi quedà fins la seva mort, el 17 d. C. És l'únic poeta d'aquesta selecció que té moltíssima més obra conservada que no pas perduda. D'aquesta darrera destaca la tragèdia Medea, poesia epigramàtica, poesia triomfal (de lloances) i, entre d'altres, aquests Phaenomena, un tractat sobre les estrelles relacionat amb els Fastos, un fragment del qual hem escollit aquí.

62. Fragment 2 de Courtney, p.308, de Phaenomena

Tot numero talique deus simulacra figura
imposuit caelo perque atras sparsa tenebras
clara pruinosa iussit dare lumina nocti.

Amb aquesta quantitat i distribució va imposar el déu imatges
al cel i a través de fosques tenebres va manar
distribuir les brillants llums a la glaçada nit.

63. Fragment 4a de Blänsdorf, p.286, d' Epigrammata

Obscure poteram tibi dicere: da mihi quod tu
des licet assidue, nil tamen inde perit.
Da mihi, quod cupies frustra dare forsitan olim,
cum tenet obsessas invida barba genas,
quodque lovi dederat, qui raptus ab alite sacra
miscet amatori pocula grata suo,
quod virgo prima cupido dat nocte marito,
dum timet alterius vulnus inepta loci.
Simplicius multo est 'da pedicare' Latine
dicere: quid faciam? Crassa Minerva mea est.

T'ho podria dir d'una manera críptica: dóna'm allò
que t'està permès de donar sovint, perquè no hi perdràs res.
Dóna'm allò que hauries potser desitjat donar debades en altre temps,
quan una barba envejosa dominava galtes ocupades,
allò que havia entregat a Júpiter qui, raptat per l'ocell sagrat,
prepara mescles agradables al seu amant,
allò que una verge ofereix la primera nit al seu marit desitjós,
mentre tem, dona sense experiència!, la ferida d'un altre indret.
És molt més senzill dir-ho en clar llatí: 'dóna'm pel cul'.
Què he de fer sinó? La meva Minerva és massa gruixuda.

64. Fragment 6 de Blänsdorf, p.287

Ride, si sapis, o puella, ride!

Riu, si tens enteniment, noia, riu!

Cornelius Severus

Sense tenir cap dada segura sobre la seva biografia, sabem que Corneli Sever va ser actiu, en temps d'Ovidi, com a poeta èpic. Les seves obres havien portat el s títols, probables, de Res Romanae i Bellum Siculum.

65. Fragment 2 de Courtney, p.321, de Res Romanae

Ardua virtuti longoque per aspera nisu
eluctanda via est; labor obiacet omnis honori.

El camí difícil cal superar-lo, passant-ne els esculls, amb virtut
i un perllongat esforç; el treball és l'estança prèvia de l'honor.

66. Fragment 9 de Courtney, p.323, de Res Romanae

Pomosa lentos servabat in arbore ramos.

Conservava a la pomera branques curulles de fruita.

67. Fragment 10 de Courtney, p.324, de Res Romanae

Pinea frondosi coma murmurat Appenini.

La cabellera de pins dels espessos Apenins murmura.

Iulius Montanus

Segons Sèneca pare, Juli Montà fou contemporani de l'emperador Tiberi, i segons Ovidi (a Ex Pont., 4, 16, té un catàleg de poetes del seu temps) es dedicà tant a la poesia elegíaca com a l'èpica.

68. Fragment 1 de Courtney, p.330

Incipit ardentis Phoebus producere flammam,
spargere <se> rubicunda dies; iam tristis hirundo
argutis reditura cibos inmittere nidis
incipit et molli partitos ore ministrat.

Comença Febos a exhalar flames ardents,
i a obrir-se pas l'assolellat dia; inicia la melangiosa oreneta
el retorn per deixar el menjar dins dels nius cridaners,
i administrar-lo, fent-ne bocins amb bec delicat.

69. Fragment 2 de Courtney, p.330

Iam sua pastores stabulis armenta locarunt,
iam dare sopitis nox pigra silentia terris
incipit.

Ja han deixat els pastors els ramats a les estables,
ja ha començat la nit a omplir els camps ensopits
amb silencis mandrosos.

Carmen de bello Actiaco

La poesia que anomenem Carmen de bello Actiaco no té un autor conegut amb certesa. Tot i que hi ha indicis per atribuir-la a Rabiri, també d'altres notes parlen d'un poema sobre la batalla d'Actium del mateix Virgili. Aquests fragments procedeixen d'un papir i més que parlar de la darrera batalla entre Octavià i Marc Antoni i Cleòpatra, ho fan de les seves seqüeles.

70. Columna VI, versos 45-46 de Courtney, pp.338-339

Aut pendente [su]is cervicibus aspide mollem
labitur in somnum trahiturque libidine mortis.

Potser després d'haver deixat reposar la serp al seu coll,
caigué en un son lleuger i se l'endugué el desig de morir.

L.Vagellius

Poeta amic de Sèneca fill, aquest Vagel.li fou probablement cònsol sufecte entre els anys 44 i 46 d. C. Fou probable autor de poesia èpica.

71. Fragment 2 de Courtney, p.347

Tollimus ingentes animos et maxima parvo
tempore molimur.

Apleguem grans voluntats i bastim les coses més
importants en poc temps.

Lucilius Iunior

És la persona a qui Sèneca fill dedica algunes de les seves obres més significatives (Epistulae morales, Naturales quaestiones). Cavaller pertanyent al seu cercle d'amistats, fou procurador a Sicília cap al 62 d. C.

72. Fragment 3 de Courtney, p.348

Mors non una venit, sed,
quae rapit, ultima mors est.

De mort n'hi ha més d'una, però la que
se'ns endu, aquesta sí que és la darrera.

M. Annaeus Lucanus

Lucà va néixer a Córdoba, el 3 de novembre de l'any 39 d. C., nét de Sèneca pare i nebot de Sèneca fill. Casat amb Polla Argentaria, la seva capacitat poètica el féu famós al seu temps. Amic de Neró, "patí" la seva admiració: quan la relació es refredà, Lucà acabà afegint-se a una conjura contra l'emperador (la dels Pisons, 64-65 d. C.). Aquest l'obligà a suïcidar-se el 30 d'abril del 65 d. C. Autor de la gran epopeia de l segle I d. C., la Farsàlia, la major part de les seves obres han desaparegut: Iliaca, Saturnalia, Silvae, Laus Neronis, Orpheus, etc.

73. Fragment 2 de Courtney, p.352, d' Orpheus

Gaudent a luce relatam
Eurydicen iterum sperantes Orphea Manes.

Es complauen altre cop amb Eurídice,
arrencada de la llum, els Mans que també esperen Orfeu.

74. Fragment 6 de Blänsdorf, p.323, d' Iliaca

Haud aliter raptum transverso limite caeli
flammatum Phaetonta poli videre deique,
cum vice mutata totis in montibus ardens
terra dedit caelo lucem naturaque versa.

No d'una altra manera van veure pòls i déus Faetó

flamíger, empès després d'haver travessat el límit del cel,
quan, canviant l'ordre de les coses, plena de foc sobre les muntanyes,
la terra va donar la llum al cel, i també ho feu la natura capgirada.

75. Fragment 7 de Blänsdorf, p.324, de Catachthonion

Thebas Alcmene, qua dum frueretur Olympi
rector, Luciferum ter iusserat Hesperon esse.

Tebaida Alcmene, amb qui el senyor de l'Olimp va passar-ho
d'allò més bé, mentre manava per tres vegades que Lucifer fos Hèser.

76. Fragment 8 de Blänsdorf, p.324, d' Epigrammata

Nemo nimis cupide sibi rem desideret ullam,
ne cum plus cupiat perdat et hoc quod habet.

Que ningú no desitgi res per a ell amb massa afany,
no sigui que, mentre més desitja, acabi perdent fins i tot allò que ja té.

Nero Imperator

L'emperador Neró va néixer amb el nom de L.Domitius Ahenobarbus a Antium, el 15 de desembre de l'any 37 d. C. Emperador des del 13 d'octubre del 54 d. C., és especialment conegut per les seves afeccions i odis literaris. Es va su icidar el 9 de juny de l'any 68 d. C. També es va dedicar a l'activitat literària, segons alguns (Tàcit!) , ajudat per escriptors fantasmes; segons d'altres (Suetoni!), a partir del seu propi talent. Se li atribueixen alguns poemes (Troica, Halosis, himnes i poesia eròtica), discursos i cartes.

77. Fragment 1 de Courtney, p.357

Quique pererratam subductus Persida Tigris
deserit et longo terrarum tractus hirtu
reddit quaesitas iam non quaerentibus undas.

I el Tigris abandona Pèrsia amagat, després d'haver-la
travessat tota, i quan ha avançat un bon tros de terra,
retorna les seves preuades aigües a qui ja no les demana.

L.Verginius Rufus

Originari de Milà, fou cònsol l'any 63 d. C. i legat a Germània el 68 d. C.. El 69 fou cònsol per segona vegada. Va morir durant el regnat de Nerva, el 97 d. C., a l'edat de 83 anys. Se'l coneix com a poeta elegíac i epigramàtic.

78. Fragment 1 de Courtney, p.364

Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam
imperium adseruit non sibi sed patriae.

Aquí és enterrat Ruf, qui en altre temps, després d'haver expulsat Víndex,
va assumir el poder, no en benefici seu, sinó de la pàtria.

Q. Gellius Sentius Augurinus

Poeta admirat, potser de forma interessada, per Plini el Jove, fou probablement procònsol amb Hadrià. No tenim més dades ni cap títol d'obra seva.

79. Fragment 1 de Courtney, p.365

Canto carmina versibus minutis
his olim quibus et meus Catullus
et Calvus veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi prior.
Mavolt versiculos foro relicto
et quaerit quod amet putatque amari.
Ille o Pinius, ille, quot Catones!
I nunc, quisquis amas, amare noli.

Faig poesia amb versos menuts
com els que, en altre temps, feien el meu Catul
i Calvus i d'altres antics. Però, què hi ha de mi?
Plini, l'únic, és per mi davant de tots els altres.
Ell prefereix els versets quan deixa el fòrum
i busca estimar i pensa que pot ser estimat.
De Plini, només un i, en canvi, quants Catons!
Au, vés ara, amant desconegut, i no vulguis estimar més.

C. Plinius Caecilius Secundus

Plini el Jove (nebot de Plini el Vell), va néixer cap el 61-62 d. C. a Como (nord d'Itàlia). Va tenir una sòlida carrera administrativa, que va culminar sota el mandat de Trajà (98-117 d. C.), com a cònsol sufecte, l'any 100 d. C. També fou l'encarregat del clavegueram de la ciutat de Roma (assumpte complex!) i ambaixador de l'emperador a Bitínia. Va morir cap al 113-114 d. C. Conegut fonamentalment per les seves cartes, també tingué una intensa activitat poètica, sovint citada en la seva mateixa obra epistolar. Va escriure versos de joventut, epigrames, una col·lecció d'hendecasíl·labs i un recull de poesies polimètriques.

80. Fragment 1 de Courtney, p.367

Cum libros Galli legerem, quibus ille parenti
ausus de Cicerone darest palmamque decusque,
lascivum inveni lusum Ciceronis et illo
spectandum ingenio quo seria condidit et quo
humanis salibus multo varioque lepore
magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quod fraude mala frustratus amantem
paucula cenato sibi debita savia Tiro
tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis
'cur post haec' inquam 'nostros celamus amores
nullumque in medium timidi damus atque fatemur
Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
blanditias et furta novas addentia flammis?'

Quan estava llegint els llibres de Gal, on ell, parlant de Ciceró, es va atrevir a obsequiar el seu parent tant la palma com la distinció, em vaig topar amb el lasciu entreteniment de Ciceró, que cal contemplar des d'aquella gràcia amb què amagava les coses serioses

i amb què mostra que també la ment dels grans estadistes sap fruir amb la picardia i l'abundant i variada facècia dels homes normals. Doncs s'hi queixa que Tiró, després d'haver entabanat la seva amant, li va robar uns quants petons nocturns que li havia promès, després de sopar. I jo em preguntava, en llegir això, 'per què, després d'aquest relat, amaguem els nostres amors i, encara que tímids, no els fem públics i declarem que coneixem els enganys de Tiró, que coneixem les seves fugaces manyagueries i els furts que afegeixen llenya a les flames?'

81. Fragment 2 de Courtney, p.369

Ut laus est cerae, mollis cedensque sequatur
si doctos digitos iussaue fiat opus
et nunc informet Martem castamve Minervam,
nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
saepe etiam flores vernaue prata iuvant;
sic hominum ingenium flecti ducique per artes
non rigidas docta mobilitate decet.

Com la bondat de la cera que, suau i modelable, es deixa treballar si es fa amb dits entenimentats, i s'acaba convertint, a les seves ordres, en una obra d'art, i ara pot recrear un Mart o una casta Minerva, ara moldejar una Venus, ara un minyó de Venus; i com les fontanes sagrades, que no solament deturen incendis, sinó que sovint també donen vida a flors i prats primaverals; així convé que l'enginy dels homes sigui flexible i dúctil, amb sàvia mobilitat, en la pràctica d'arts no severes.

82. Fragment 3 de Courtney, p.369

Huc mihi vos, largo spumantia pocula vino,
ut calefactus Amor pervigilare velit.
Audenti Baccho succenditur ignis Amoris,
nam sunt unanimi Bacchus Amorque dei.

Veniu amb mi, copes escumejants de vi generós,
perquè a Amor plau de passar la nit en vetlla.
El foc d'Amor s'aviva amb l'agosarat Bacus,
perquè Bacus i Amor són déus que treballen plegats.

P. Annius Florus

Probablement calgui identificar aquest poeta amb el Florus de qui Espartjà, el biògraf d'Hadrià, ens explicava que intercanviava ver sos enginyosos amb l'emperador.

83. Fragment 3 de Courtney, p.377

FLORI de qualitate vitae

Bacche, vitium repertor, plenus adsis vitibus,
effluas dulcem liquorem comparandum nectari,
conditumque fac vetustum, nec malignis venulis
asperum ducat saporem versus usum in alterum.
Omnis mulier intra pectus celat virus pestilens;
dulce de labris loquuntur, corde vivunt noxio.
Sic Apollo, deinde Liber sic videtur ignifer:
ambo sunt flammis creati prosatique ex ignibus,
ambo de comis calorem, vite et radio, conferunt;
noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.
Quando ponebam novellas arbores mali et piri,
cortici summae notavi nomen ardoris mei.
Nulla fuit exinde finis vel quies cupidinis;
crescit arbor, gliscit ardor: animus implet litteras.
Qui mali sunt, non fuere matris ab alvo mali,
sed malos faciunt malorum falsa contubernia.
Sperne mores transmarinos, mille habent officias.
Cive Romano per orbem nemo vivit rectius;
quippe malim unum Catonem quam trecentos Socratas.
Tam malum est habere nummos non habere quam malum est.
Tam malum est audere semper quam malum est semper pudor.
Tam malum est tacere multum quam malum est multum loqui.
Tam malum est foris amica quam malum est uxor domi.

Nemo non haec vera dicit, nemo non contra facit.
Consules fiunt quotannis et novi proconsules:
solus aut rex aut poeta non quotannis nascitur.

De Flor, sobre la qualitat de la vida.

Bacus, forjador de vicis, sigue'm proper, cobert de parres,
destil·la el dolç licor comparable al nèctar,
i fes-me vi condimentat del d'abans; i que el vers no condueixi
cap a un ús diferent l'aspre sabor a les febles venes.
Les dones amaguen dins del seu cor un verí pestilent;
surt mel dels seus llavis, però viuen amb un cor criminal.
Aquesta és la imatge d'Apol·lo, aquesta la de Bacus, ignífers:
tots dos van ser creats amb flames i tots dos van sortir del foc,
tots dos desprenen escalfor de la seva cabellera, del raïm i de l'esfera.
L'un esquinça les tenebres de la nit, l'altre les tenebres del cor.
Quan plantava arbres novells, pomeres i pereres,
vaig escriure el nom de la meva passió a la part més alta de la corça.
Des de llavors, no hi ha hagut ni treva ni repòs per al meu desig;
l'arbre va creixent, augmenta la passió; la poesia s'omple de sentiment.
Aquells que duen el mal, no ho fan des que van sortir del ventre de la mare,
sinó que els fa malvats l'enganyosa companyia dels malvats.
Rebutja el costums que venen de lluny, s'amaguen sota mil cosmètics diferents.
Ningú no viu més rectament al món que un ciutadà Romà;
sens dubte, preferiria un sol Cató que no pas tres-cents Sòcrates.
Tant dolent és tenir diners com dolent és no tenir-ne.
Tant dolent és ser atrevit com dolent és patir sempre vergonya.
Tant dolent és callar molt com dolent és xerrar massa.
Tant dolent és tenir una amant fora de casa com dolent és tenir esposa a casa.
Ningú no diu que aquestes coses siguin certes, però ningú no en parla tampoc e n
contra.
Nous cònsols i procònsols són investits cada any:
però només reis i poetes duren per sempre.

Hadrianus Imperator

L'emperador Hadrià (Publius Aelius Hadrianus), nascut prop de Sevilla el 24 de gener de l'any 76 d. C. i mort el 10 de juliol del 138 d. C., fou emperador del 117 a l'138. Conegut pel seu afany no bel.ligerant, també és famosa la seva protecció a les arts i les lletres (llatines i gregues), la seva tolerància cap al cristianisme i el seu gust recargolat. Va escriure força i gairebé tot s'ha perdut: una autobiografia, diferents elogia, discursos, sermones, invectives i reculls de poesia, en llatí i en grec.

84. Fragment 3 de Courtney, p.382

Animula vagula blandula
hospes comesque corporis,
quae nunc abibis in loca,
pallidula rigida nudula,
nec ut soles dabis iocos?

Animeta tendra, fugissera,
hoste i companya del cos,
cap a on marxaràs ara,
pàlida, rígida, nua,
sense entretenir-te, com tens per costum?

85. Fragment 4 de Courtney, p.384

Borysthenes Alanus

Caesareus veredus,
per aequor et paludes
et tumulos Etruscos
volare qui solebat
Pannonicos in apros,
nec ullus insequentem
dente aper albicanti
ausus fuit nocere,
ut solet evenire,
vel extimam saliva
sparsit ab ore caudam;
sed integer iuventa,
inviolatus artus,
die sua peremptus
hoc situs est in agro

Borístenes Alà,
cavall del Cèsar,
per planes, estanys
i pujols Etruscos
solia córrer, endut pel vent,
perseguint senglars Panònics;
cap senglar, mentre ell el perseguia,
no es va atrevir a ferir-lo
amb blanquinós ullal,
com sol succeir;
la boca escumejant, desplega
completament la seva cua;
però en la maduresa de la seva joventut,
amb un cos sense càstigs,
va morir quan li corresponia
i reposa en aquest camp.

86. Fragment 2 de Blänsdorf, p.344

Lascivus versu, mente pudicus eras.

Eres de vers lasciu, però de tarannà virtuós.

L. (?) Apuleius

Apuleu, nascut a Madaura (Àfrica) després del 124 d. C. (no sabem quan v a morir), és especialment conegut per les seves obres en prosa i, sobretot, per l'única novel·la romana conservada íntegrament, les *Metamorfosis* o l'*Ase d'or*. També v a escriure discursos, textos de lliçons de filosofia (*Florida*), poesies d'amor (*Carmina amatoria*), traduccions poètiques, *Carmina Ludicra*, etc. Aquest darrer aspecte de la seva creació és el més obscur i desconegut.

87. Fragment 2 de Courtney, p.392-393, de *Ludicra*

Calpurniane, salve properis versibus.
Misi, ut petisti, <tibi> munditias dentium,
nitelas oris ex Arabicis frugibus,
tenuem candificum nobilem pulvisculum,
complanatorem tumidulae, gingivulae,
converritorem pridianae reliquiae,
ne qua visatur taetra labes sordium,
restrictis forte si labellis riseris.

Calpurnià, estigues bo mentre llegeixes aquests versos.
T'he enviat, tal com em vas demanar, una pasta per les dents,
netejador bucal fet de fruites Aràbigues,
lleuger polsim, emblanquidor noble,
calmant de genives inflamades,
escombrador de les restes de menjar,
que et servirà perquè no se't vegi cap taca negra de brutícia
si et ve de gust riure amb els llavis ben oberts.

88. Fragment 4 de Blänsdorf, p.365, de Ludicra

Florea certa, meum mel, et haec tibi carmina dono,
carmina dono tibi, certa tuo genio,
carmina, uti, Critia, lux haec optata canatur,
quae bis septeno vere tibi remeat,
certa autem, ut laeto tibi tempore tempora vernent,
aetatis florem floribus ut decores,
tu mihi des contra pro verno flore tuum ver,
ut nostra exuperes munera muneribus:
pro implexis sertis complexum corpore redde
proque rosis oris savia purpurei.
Quod si animam inspires donaci, iam carmina nostra
cedent victa tuo dulciloquo calamo.

Garlandes de flors, dolçor meva, i també aquests versos t'ofereixo,
t'ofereixo els versos, garlandes pel teu enginy,
versos, Crítia, perquè aquesta teva bellesa pugui ser cantada,
que pugui endinsar-se en la teva catorzena primavera,
les garlandes, però, que reverdeixin el teu cap en temps feliç,
sempre que tu facis més boniques les flors amb la flor de la teva edat,
i puguis, així, superar els nostres obsequis amb els teus:
per les garlandes que t'he trenat, paga'm amb una abraçada del teu cos
i per les roses, besades dels teus llavis de porpre.
Perquè si ets capaç de donar vida a un dònax,¹² els nostres versos
s'han de rendir davant el teu càlam de dolç so.

12

El δώναξ és gairebé un sinònim de càlam: una mena de flauta petita.

Q. Septimius Florens Tertullianus

Tertulià va néixer a Cartago després del 160 d. C. i es va convertir a l cristianisme cap al 197 d. C. La data de la mort no és segura. És el pare de la teologia llatina i va escriure molts textos apologètics, teològics, ascètics, etc.: Ad nationes, Apologeticum, De idololatria, De spectaculis, De baptismo, i un llarguíssim etcètera.

89. Fragment únic de Traina-Bibi, p.39

Bonós corrupunt móres congressús mali.

El contacte amb el mal destrueix els bons costums.

Septimius Serenus

L'únic que sabem de Septimi Serè és una datació post quem en relació amb Alfius Avitus, i això el situa cap a la meitat del segle III d. C. Va escriure uns opuscula ruralia que semblen tenir un cert to de poesia didàctica aplicada al camp i als seus treballs. També va fer una Historia Troiana (una traducció llatina del Dictys Cretensis).

90. Fragment 10 de Blänsdorf, p.355

Inquit amicus ager domino:
si bene mi facias, memini.

Li diu el camp amic al seu senyor:
si em fas anar bé, me'n recordaré.

91. Fragment 11 de Blänsdorf, p.356

Pinea brachia cum trepidant,
audio canticulum zephyri.

Mentre tremolen les branques del pi,
sento la cançoneta del zèfir.

Tiberianus

Aquest Tiberià és un poeta del segle IV d.C., que alguns estudiosos volen identificar amb Caius Annius Tiberianus, comes Africae el 325 i, després, vicarius Hispaniarum del 332 al 335. Atribuïdes a Tiberià ens han arribat quatre poesies, entre elles un himne neoplatònic i una èfrasi.

92. Fragment 3 de Blänsdorf, p.381

Natura sic est fluminis,
ut obvias imagines
receptet in lucem suam.

La naturalesa d'un riu fa que
les imatges que li són presentades,
les incorpori a la seva claror.

Claudius Claudianus

Claudià va néixer a Alexandria al darrer quart del segle IV d. C. i després del 404 d. C., se li perd la pista. Se'l considera el darrer gran poeta de Roma. Va escriure poesia de lloança, panegírics, invectives, versos fescenins, una gigantomàquia, etc., però se'l coneix sobretot pel seu De raptu Proserpinae, el darrer poema mitològic "pagà", en tres llibres, que explica la saga de Proserpina.

93. Fragment de Traina-Bini, p.49

In ripa lepus est: nixu contemnitur arcus
ocius et celeri missa sagitta manu.

Fonte salit piscis, Progne praetervolat. Haerent
tres uno in telo: piscis, hirundo, lepus.

A la riba hi ha una llebra: l'arc es tensa amb esforç
i una fletxa parteix, molt ràpida, enviada per mà amatent.
Per atzar un peix salta de l'aigua i una oreneta passa volant. Tres
animals cauen d'un sol tret: el peix, l'oreneta, la llebra.

Fragments anònims

Apleguem aquí fragments poètics dels quals els transmissors no ens diuen ni el nom de l'autor, sigui aquest poc o molt conegut, o dels que no tenim cap certesa de qui els ha escrit realment.

94. Epitafi del poeta Nevi, transmés per Aulus Gel.li, Noct. Att., 1, 24 (Courtney, p.47)

Immortales mortales si foret fas flere,
flerent divae Camenae Naevium poetam.
Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
obliti sunt Romae loquier lingua Latina.

Si poguessin els immortals dels mortals plorar la mort,
les divines Camenes plorarien Nevi poeta.
Perquè després que ha estat enviat al tresor de l'Orc,
s'han oblidat a Roma de parlar la llengua llatina.

95. Epitafi del poeta Pacuvi, transmés per Aulus Gel.li, Noct. Att., 1, 24 (Courtney, p.47)

Adulescens, tametsi properas, hoc te saxulum
rogat ut se aspicias, deinde quod scriptum est legas.
Hic sunt poetae Pacuvi Marci sita
ossa. Hoc volebam nescius ne esses. Vale.

Jove, encara que tinguis pressa, aquesta inscripció
et prega que la miris i, després, en llegeixis el que du escrit.
Aquí reposen els ossos del poeta Marc Pacuvi.
Només volia que ho sabessis. Adéu!

96. Epitafi del comediògraf Plaute, transmés per Aulus Gel.li, Noct. Att., 1, 24
(Blänsdorf, p.73)

Postquam est mortem aptus Plautus, Comoedia luget,
Scaena est deserta, dein Risus Ludus locusque
et Numeri innumeri simul omnes conlacrimarunt.

Després d'haver mort Plaute, la Comèdia s'entristeix,
el Teatre queda desert i el Riure, el Joc i la Facècia
i els Versos sense fi han plorat tots junts.

97. Fragment 4 de Courtney, p.455

Pontum pinus arat, sulcum premit alta carina.

La fusta de pi llaura el mar, la fonda quilla obre un solc.

98. Fragment 5 de Courtney, p.456

Tu, Neptune pater, cui tempora cana crepanti
cincta salo resonant, magnus cui perpete mento
profluit oceanus et flumina crinibus errant.

Tu, pare Neptú, en qui els blancs temporals ressonen
de mar tronadora, en qui per mentó inacabable passeja l'oceà:
en els teus cabells vaguen perduts els rius.

99. Fragment 26 de Courtney, p.463

Felices nuptae! Moriar nisi nubere dulce est!

Felices les casades! Que em mori si no és bonic casar-se!

100. Fragment 33 de Courtney, p.468

Nuda venus picta <est>, nudi pinguntur Amores,
<quod>, quis nuda placet, nudos dimittat oportet.

Venus és representada nua, els Amorets són representats nus,

perquè qualsevol a qui agradin les coses nues convé que les deixi nues.

Versos populars

Reunim aquí versos que, ja des del seu primer coneixement, neixen amb voluntat d'anonimat: la "veu del poble" posada en vers.

101. Fragment 1 de Courtney, p.470

Postquam Crassus carbo factus [est], Carbo crassus factus est...

Després que Cras s'ha fet carbó, Carbó s'ha tornat gras... ¹³

102. Fragment 3 de Courtney, p.471

Concurrere omnes augures, haruspices;
portentum inusitatum conflatum est recens,
nam mulos qui fricabat consul factus est.

Acudiu tots, augurs, harúspexs;
un prodigi inesperat ha succeït fa ben poc:

13

L'alegria per la mort d'un "amic."

qui netejava mules l'han fet cònsol.¹⁴

103. Fragment 5 de Courtney, p.472

Brutus, quia reges eiecit, consul primus factus est:
hic, quia consules eiecit, rex postremo factus est.

Brutus, perquè va fer fora els reis, fou nomenat cònsol el primer:
aquest, perquè féu fora els còsols, l'han fet rei al final.¹⁵

104. Fragment 3 de Blänsdorf, p.192

Urbani, servate uxores: moechum calvom adducimus!
Aurum in Gallia effutuisti, hic sumpsisti mutuom!

Ciudadans, vigileu les dones: us portem un calb adúlter!
A la Gàlia vas fotre l'or, aquí has pres la part que et corresponia!¹⁶

14

Els versos fan referència a P.Ventidius Bassus, que fou elegit cònsol el 43 a. C. des del més estricte anonimat.

15

Els versos es refereixen a Juli Cèsar i la seva constant voluntat d'accedir a un poder unipersonal i absolut: si més no, així ho veia la gent del poble.

16

Els versos es refereixen també a Juli Cèsar i foren propagats després de la seva victòria a la

105. Fragment 1 de Courtney, p.483

Gallias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem.
Ecce Caesar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Caesarem.

Cèsar va dominar la Gàl.lia, Nicomedes Cèsar.
Ves per on: Cèsar triomfa perquè va dominar la Gàl.lia,
però Nicomedes, que va dominar Cèsar, no ho fa pas.

106. Fragment 9 de Courtney, p.475

Postquam bis clade victus naves perdidit,
aliquando ut vincat, ludit assidue aleam.

Després d'haver perdut, vençut, les naus en dos desastres,
per poder guanyar de tant en tant, juga sovint als daus.¹⁷

Gàlia. La gràcia del darrer vers és a la inversió semàntica dels verbs: aquell de valor "sexual" és aplicat al robatori de l'or, mentre que el de valor "comercial," ho és a la part sexual del tema.

17

Apià i Dió Cassi ens expliquen que August va patir dues derrotes navals, el 38 i el 36 a. C. essent ell el cap de la flota. D'altra banda, tot i ser un joc oficialment prohibit (amb excepció del període dels Saturnalia), la seva afeció als daus era proverbial i és un més dels arguments d'Ovidi per contraatacar-lo davant del fet de la seva relegatio de Roma.

107. Fragment 11, (a) de Courtney, p.477

Asper et immitis; breviter vis omnia dicam?
Dispeream si te mater amare potest.

Aspre i no gens amable; vols que t'ho digui en dues paraules?
Que em mori si la teva mare pot estimar-te.¹⁸

108. Fragment 11, (d) de Courtney, p.477

Fastidit vinum quia iam sitit iste cruorem;
tam bibit hunc avidè quam bibit ante merum.

Fa escarafalls del vi perquè ja té set de sang;
la beu amb tanta avidesa com abans bevia vi.¹⁹

109. Fragment 16 de Blänsdorf, p.375, versus in Aurelianum (ca.215-275)

18

Es fa referència a la relació, no gens exemplar, entre Lívia i el seu fill Tiberi.

19

El tema és el mateix emperador del fragment anterior.

Mille mille mille decollavimus
unus homo! Mille decollavimus.
Mille vivat qui mille occidit.
Tantum vini nemo habet, quantum fudit sanguinis.

Hem tallat el cap a mil homes, mil homes, mil homes
com un sol home! Hem tallat el cap de mil homes.
Que visqui mil vegades qui n'ha mort mil.
Ara: ningú no té tant vi, com sang ha fet correr.

110. Fragment 10 de Blänsdorf, p.417

Rex erit qui recte faciet; qui non faciet, non erit.

Serà rei qui ho faci bé; qui no ho faci bé, no en serà.

Versos d'un desconegut recollits a Sal.Iusti, Cat., 10, 5

111. Fragment de Traina-Bini, p.21

Áliud habet in língua promptum, áliud clausum in pectore.

Té una cosa preparada per dir, però el seu cor n'amaga una altra.

Versos d'un epigramatista desconegut recollits a Ciceró (Phil., 13, 3)

La datació d'aquest epigrama ve donada per la identificació del personatge que hi és mencionat, amb un probable company de Marc Antoni (Cic., Phil., 13, 3).

112. Edició nostra (fragment de Courtney, p.306 i Blänsdorf, p.223)

Uni Crassicio se credere Zmyrna probavit;
desinite, indocti, coniugio hanc petere.
Soli Crassicio se dixit nubere velle,
intima cui sola nota sua exstiterat.

v.1 Courtney, Blänsdorf Smyrna...probabit

Esmirna ha demostrat que és dona d'un sol home, Crasici.
Els que no ho sabíeu, ja podeu deixar d'oferir-li per casar-se.
Ella ha dit que només es vol casar amb Crasici, perquè
només d'ell havien de ser conegudes les seves intimitats.

Versos d'un desconegut recollits a Sèneca, Ep., 94, 28

113. Fragment de Traina-Bini, p.29

[Audentis fortuna iuvat,] piger ipse sibi opstat.

[L'atzar ajuda els valents,] el mandrós es fa nosa ell solet.

Versos d'un desconegut recollits a Tàcit, Agr., 9, 5

114. Fragment de Traina-Bini, p.36

Haud sémper errat fáma, aliquando et éligit.

No sempre s'equivoca la fama, de tant en tant fins i tot l'encerta.

Versos d'un desconegut recollits a Marcell., 21, 3

115. Fragment 18 de Blänsdorf, p.420

Pastores te invenerunt,
sine manibus collegerunt,
sine foco coxerunt,
sine dentibus comederunt.

Els pastors t'han trobat,
sense mans t'han agafat,
sense foc t'han guisat,
sense dents t'han cruspit.

Versos d'un desconegut, recollits per Marcell., 21, 3

116. Fragment 19 de Blänsdorf, p.420

Nec mula parit nec lapis lanam fert
nec huic morbo caput crescat
aut si creverit tabescat.

Que la mula no pareixi, que l'ovella no faci llana
i que aquesta malaltia no tregui el cap
o si ho fa, que es fongui ben aviat.

Versos d'un desconegut, recollits pel ps.Bass., a GLK VI 263

117. Fragment 45 de Blänsdorf, p.429

Vivis, ludis, habes, amas, amaris.

Vius, et diverteixes, tens, estimes, ets estimat.

Un precepte dels Priscilianistes

118. Fragment de Traina-Bini, p.48

lura, periura, secretum prodere noli.

Juraments, perjuris, secrets, no vulguis escampar-los.

TAULA FINAL²⁰

Luci Acci	15		3, p.83
	16		4, p.83
Anneu Lucà	73	2, p.352,	
	74		6, p.323
	75		7, p.324
	76		8, p.324
Anni Florus	83	3, p.377	
Anònims	112	p.306	
	70	pp.338-339	
	97	4, p.455	
	98	5, p.456	
	99	26, p.463	
	100	33, p.468	
	101	1, p.470	
	102	3, p.471	
	103	5, p.472	
	106	9, p.475	
	107	11a, p.477	
	108	11d, p.477	
	105	1, p.483	
	111		p.21
	113		p.29
	114		p.36
	118		p.48
	94		p.47
	95		p.47
	96		p.73
	104		3, p.192
	109		16, p.375
	110		10, p.417
	117		45, p.429
	115		18, p.420
	116		19, p.420
Apuleu	72	2, pp.392-393	
Ciceró	31	12, p.172	

Claudià	93		p.49
A.Claudi Cec	1		2, p.13
Corneli Gal	48	2, p.263	
Corneli Sever	65	2, p.321	
	66	9, p.323	
	67	10, p.324	
Cornifici	41		3, p.225
Domici Mars	59	1, pp.300-301	
	60	7, p.303	
	61	p.26	
Emili Màcer	58	4, p.294	
	58bis	4, p.294	
Enni	4	6, p.6	
	5	11, p.10	
	6	18, pp.16-17	
	7	20, p.17	
	8	23, p.19	
	9	31, p.27	
	10	33, p.28	
	11	40a, p.37	
	12	43, p.39	
	13	45, p.42	
	14	46, p.43	
Furi Bibàcul	32	1, p.192	
	33	8, pp.195-196	
	34	9, p.196	
	35	15, p.197	
Gel.li Sentí	79	1, p.365	
Hadrià	84	3, p.382	
	85	4, p.384	
	86		2, p.344
Helvi Cinna	40	6, p.218	
Juli Montà	68	1, p.330	

	69	2, p.330	
Levi	27	6, p.122	
	28	15, p.132	
	29	32, p.143	
Licini Calvus	36	9, p.205	
	37	10, p.205	
	38	13, p.206	
	39	18, p.215	
Lucili Júnior	72	3, p.348	
Lutaci Càtul	20	1, p.70	
Maci	22	10, p.102	
	23	16, p.105	
Manili	25	1, p.110	
Cn.Marci	2		1, p.16
Mecenas	50	1, p.276	
	51	3, p.277	
	52	4, p.278	
	53	8, p.280	
Neró	77	1, p.357	
Nevi	3		5, p.45
Numitori	56	1, p.284	
Octavià	55	p.286	
Ovidi Nasó	62	2, p.308	
	63		4a, p.286
	64		6, p.287
Papini	24	p.109	
Plini el Jove	80	1, p.367	
	81	2, p.369	
	82	3, p.369	

Pupi	54		p.110
Septimi Serè	90		10, p.355
	91		11, p.356
Sueu	26	2, p.114	
Terenci Varró, d'Àtax			
	42	2, p.238	
	43	13, p.244	
	44	14, p.244	
	45		8, p.233
	46		24a, p.240
Tertulià	89		
		p.39	
Tiberià	92		3, p.381
Vagel.li	71	2, p.347	
Valeri (Editu)	19	1, p.70	
Valeri (Sorà)	17	2, p.66	
Vari Rufus	49	4, p.273	
Vergini Rufus	78	1, p.364	
Verri	57	p.291	
Virgili Maró (?)	47	2, p.257	
Volcaci Sedígit	18		1, p.102